

Sygn. akt III USKP 20/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 lutego 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania G. K.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w S.
o rekompensatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 17 lutego 2021 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 24 lipca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

I. oddala skargę kasacyjną,

**II. zasądza od G. K. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń
Społecznych Oddział w S. 240 zł tytułem zwrotu kosztów
zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z 24 lipca 2018 r. oddalił apelację skarżącej
G. K. od wyroku Sądu Okręgowego w S. z 30 października 2017 r., który oddalił jej
odwołanie od decyzji pozwanego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w S. z 11

maja 2017 r., przyznającej ubezpieczonej emeryturę i odmawiającej przyznania rekompensaty na podstawie art. 21 ust. 1 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych. Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczona (ur. w 1955 r.) udowodniła na dzień 1 stycznia 2009 r. 14 lat, 9 miesięcy i 16 dni pracy w szczególnym charakterze jako nauczyciel i 8 lat, 6 miesięcy i 17 dni pracy w szczególnych warunkach jako artystka chóru. Ubezpieczona nie nabyła prawa do wcześniejszej emerytury i dlatego spór sprowadzał się do kwestii, czy przy ustaleniu prawa do rekompensaty okres pracy w szczególnych warunkach i okres pracy w szczególnym charakterze podlegają zsumowaniu. Sąd stwierdził brak możliwości zsumowania tych okresów i potwierdził zasadność decyzji pozwanego. Wskazał na rozróżnienie pracy w szczególnych warunkach oraz pracy w szczególnym charakterze w art. 32 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS oraz w rozporządzeniu z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Rozporządzenie to nie pozwala na doliczenie do pracy w szczególnych warunkach pracy nauczycielskiej (§ 4, § 15).

Kwestia ta została też negatywnie przesądzona wyrokiem Sądu Apelacyjnego w (...) z 14 czerwca 2012 r., III AUa (...), w sprawie, w której odmówiono ubezpieczonej prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu oddalenia apelacji wskazał, iż okresy pracy skarżącej w szczególnych warunkach i pracy w szczególnym charakterze zostały ustalone prawidłowo. Potwierdził rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego, że przepisy rozporządzenia z 7 lutego 1983 r. nie dają podstawy do sformułowania zasady dopuszczalności sumowania różnych okresów pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze. Sąd Najwyższy wielokrotnie wskazywał, że przy ustaleniu okresów zatrudnienia warunkujących nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym nie jest możliwe zaliczenie okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela do okresów pracy w szczególnych warunkach (uchwała z 29 września 2005 r., II UZP 10/05, wyrok z 18 stycznia 2005 r., II UK 137/04).

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie: - art. 21 ust. 1 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych poprzez błędną wykładnię i w

konsekwencji błędne przyjęcie, że przypadku przyznania prawa do rekompensaty okresy pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze nie ulegają zsumowaniu w sytuacji, w której zwrot „w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze” w tym użycie spójnika „lub” oznacza, że rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 15 lat albo tylko jeżeli ma okresy pracy w wymiarze co najmniej 15 lat w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze; - art. 4 i art. 21 ust. 1 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych przez niezastosowanie, będące konsekwencją błędnego przyjęcia, że w przypadku przyznania prawa do rekompensaty okresy pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze nie ulegają zsumowaniu w sytuacji, w której zwrot „w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze” w tym użycie spójnika „lub” oznacza, że rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma okres pracy w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, wynoszący co najmniej 15 lat albo tylko jeżeli ma okres pracy w wymiarze co najmniej 15 lat w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Skarżąca wniosła o uchylenie wyroku, ewentualnie o zmianę i przyznanie spornego świadczenia.

Pozwany w odpowiedzi wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skargi kasacyjnej nie są zasadne i dlatego została oddalona.

Nie jest sporne, że skarżąca przed 1 stycznia 2009 r. nie miała 15 lat pracy w szczególnych warunków i nie miała 15 lat pracy w szczególnym charakterze.

Spór sprowadzał się do kwestii czy okresy pracy w szczególnych warunkach mogą być zsumowane z pracą w szczególnym charakterze, dla spełnienia przesłanki z art. 21 ustawy z 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych. Zgodnie z tym przepisem rekompensata przysługuje ubezpieczonemu, jeżeli ma

okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący co najmniej 15 lat (ust. 1). Rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS (ust. 2).

Praca w szczególnych warunkach nie jest pracą w szczególnym charakterze. Prawodawca wyraźnie te prace wydziela i odróżnia. Stanowiska pracy nie mają wspólnego zakresu. Podkreśla się to, gdyż regulacja dotycząca rekompensaty nie stanowi odstępstwa prawodawcy od obowiązujących przed 1 stycznia 2009 r. zasad nabywania prawa do wcześniejszej emerytury za pracę w szczególnych warunkach lub prawa do wcześniejszej emerytury za pracę w szczególnym charakterze. Utrwalone jest orzecznictwo Sądu Najwyższego, które może reprezentować teza uchwały Sądu Najwyższego z 29 września 2005 r., II UZP 10/05, że przy ustalaniu okresów zatrudnienia warunkujących nabycie prawa do emerytury w niższym wieku emerytalnym nie jest możliwe zaliczenie okresu pracy w szczególnym charakterze nauczyciela do okresów pracy w szczególnych warunkach (§ 15 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze) - zob. także późniejsze wyroki z 5 lipca 2006 r., III UK 50/06; z 6 marca 2007 r., I UK 287/06; z 11 kwietnia 2007 r., I UK 306/06; z 6 września 2012 r., II UK 44/12.

Regulacja ustawy o emeryturach pomostowych nie wprowadza żadnej zmiany w zakresie przesłanki 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, od której zależały wcześniejsze emerytury. Uprawnione jest zatem stwierdzenie, że nie jest to również przedmiotem przepisów dotyczących rekompensaty. Nie wprowadzają zatem normy, która pozwalałaby sumować okresy pracy w szczególnych warunkach i okresy pracy w szczególnym charakterze. Przeciwnie, ustawa o emeryturach pomostowych stanowi określoną odpowiedź ustawodawcy na potrzebę ograniczania prawa do wcześniejszych emerytur. Zatrudnienie nauczycielskie utraciło status pracy w szczególnym charakterze (zob. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z 16 marca 2010 r., K 17/09 i z 25 listopada 2010 r., K 27/09). Do zatrudnienia w szczególnym charakterze zalicza się tylko

prace nauczycieli, wychowawców i innych pracowników pedagogicznych zatrudnionych w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych, młodzieżowych ośrodkach socjoterapii, ośrodkach szkolno-wychowawczych, schroniskach dla nieletnich oraz zakładach poprawczych, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (poz. 21 wykazu nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych). Innymi słowy, osoba ubiegająca się o emeryturę pomostową, która nie kontynuuje pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze i legitymuje się w związku z tym jedynie stażem pracy „szczególnej” według poprzednio obowiązujących przepisów, może nabyć prawo do tej emerytury jedynie wówczas, gdy dotychczasowy staż pracy można kwalifikować jako pracę w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze w rozumieniu obowiązujących przepisów (art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych) - por. wyrok Sądu Najwyższego z 13 marca 2012 r., II UK 164/11.

Gdyby ustawodawca, zważając na orzecznictwo (wskazaną uchwałę Sądu Najwyższego z 29 września II UZP 10/05), wprowadził normę pozwalającą na zsumowanie pracy w szczególnych warunkach i pracy w szczególnym charakterze jako przesłanki (podstawy) rekompensaty, to dałby temu wyraz w treści przepisów art. 21 i art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych przez użycia spójnika „i” a nie „lub”. Inny byłby też wzór na licznie rekompensaty (art. 22 ustawy).

Warunkiem rekompensaty jest okres co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Skoro rekompensata nie przysługuje osobie, która nabyła prawo do emerytury na podstawie przepisów FUS, to regulacja ta jednocześnie potwierdza, że w ustawie nie ma wyjątku pozwalającego zsumować okresy pracy w szczególnych warunkach i pracy w szczególnym charakterze.

Skarżąca niezasadnie zarzuca, że art. 21 ust. 2 ustawy adresowany jest wyłącznie do ubezpieczonych objętych systemem zdefiniowanej składki. Sąd Najwyższy rozstrzygnął, że rekompensata, o której mowa w art. 21 ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, nie przysługuje osobie, która *ex lege* nabyła prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, chociażby nie złożyła wniosku o to świadczenie i nie uzyskała prawa do niego potwierdzonego decyzją organu

rentowego (art. 100 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS) - wyrok z 16 maja 2018 r., III UK 88/17. Rekompensata nie przysługuje ubezpieczonym, którzy po spełnieniu wszystkich ustawowych warunków nabycia możliwości wcześniejszego przejścia na emeryturę, nie skorzystali, tj. nie zrealizowali tego uprawnienia pomimo przysługiwania nabytego *ex lege* prawa do wcześniejszej emerytury – wyrok z 9 maja 2019 r., III UK 119/18.

Innymi słowy rekompensata nie może wykraczać poza jej ustawową definicję, bo stanowi odszkodowanie za utratę możliwości nabycia prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze dla osób, które nie nabyły prawa do emerytury pomostowej.

Wysokość rekompensaty w dużej części oblicza się tak jak kapitał początkowy, jednak nie w całości (vide wzór w art. 22 ustawy). Nie jest to jednak kapitał początkowy, tylko - jako stanowi ustawa - odszkodowanie stanowiące dodatek do kapitału początkowego. Rekompensata zwiększa emeryturę. Chodzi więc o sytuację prawną przed 1 stycznia 2009 r.

Ustawa potwierdza, że punktem odniesienia jest utrata możliwości nabycia prawa o które wnosi skarżąca, czyli wedle porządku obowiązującego do 1 stycznia 2009 r., a więc z rozdziałem na emeryturę za pracę w szczególnych warunkach lub za pracę w szczególnym charakterze. Nie odstępuje zatem od odrębności tych świadczeń, dlatego rekompensata odnosi się do 15 lat danej (rodzajowej) pracy przy niespełnieniu przesłanki wcześniejszego wieku emerytalnego.

Jeżeli argumentem ma być model logiczny alternatywy, to należy przyjąć, że jej elementy są rozłączne zakresowo. Alternatywa ze spójnikiem „lub” z samej konstrukcji (definicji) oznacza, że jej części nie są tożsame. Istnieje, gdy obie części występują jednocześnie albo gdy spełnia się tylko jedna część alternatywy. W objętych zarzutami przepisach art. 21 ust. 1 i art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych jest spójnik „lub”, a nie spójnik „i” lub spójnik „albo”. W miejsce alternatywny opartej na spójniku „lub” nie ma więc alternatywy rozłącznej („albo”) i nie przyjęto też koniunkcji („i”). Również ustawowy algorytm, określający sposób wyliczenia rekompensaty (art. 22), używa spójnika „lub” w odniesieniu do okresu wykonywania przed dniem 1 stycznia 2009 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i

rentach z FUS. Elementy alternatywy są różne i zgodne z wykazaną odrębnością pracy w szczególnym charakterze i pracy w szczególnych warunkach. Art. 21 ustawy o emeryturach pomostowych nie pozwala na zmianę tej wykładni, gdyż przedmiotem jego regulacji jest tylko określona rekompensata. Logika alternatywy (modelu samodzielności jej elementów) nie pozwala, aby jej części mogły być sumowane, skoro nie było to możliwe przed 1 stycznia 2009 r. i regulacje ustawy o emeryturach pomostowych też nie dają ku temu podstaw.

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

O kosztach orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3, art. 99 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 9 ust. 2 i § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych.